

VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Kiitän mahdollisuudesta lausua Tulevaisuusvaliokunnalle Valtioneuvoston selonteosta YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta. Alla oleva lausunto perustuu Suomen Akatemian alla toimivan Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittaman CLIMATE-tutkimusohjelman¹ eri hankkeissa tehtyyn, vertaisarvioituun ja julkaistuun tieteelliseen tutkimukseen. Lausuntoon on poimittu kolme teemakokonaisuutta, joissa korostuu kestävän kehityksen toimintaohjelman ja erityisesti ilmastotoimien, yhteydet ihmisten terveyteen.

Kestävän kehityksen tavoitteet, kuten ne on Agenda2030-toimintaohjelmassa kuvattu, ovat vahvasti toisiinsa kytkeytyneitä mahdollistaen useiden tavoitteiden edistämisen samanaikaisesti erilaisten toimien kautta (win-win). Panostaminen näihin *monihyötyisiin toimiin* on järkevää myös taloudellisessa mielessä. Tällaisia monihyötyisiä toimia on mahdollista tunnistaa erityisesti oikeudenmukaisten ilmastotoimien, kestävien kaupunkien ja terveyden edistämisen piiristä.

Aktiivinen liikkuminen terveyden edistäjänä ja ilmastotoimena

Väestön aktiivisen liikkumisen, eli kävelyn ja pyöräilyn, lisääminen edistää samanaikaisesti monia kestävän kehityksen tavoitteita. Erityisesti korostuvat Agenda2030-toimenpideohjelman tavoite 3 (Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille), tavoite 11 (Taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat, erityisesti alatavoitteet 11.2 kestävä liikennejärjestelmä sekä 11.6 ilmanlaatu) sekä 13 (Toimia kiireellisesti ilmastomuutosta ja sen vaikutuksia vastaan). Aktiivinen liikkuminen tuottaa itsessään *terveyshyötyjä* ja korvattaessaan autoliikennettä se vähentää moottoroidun liikenteen aiheuttamia *terveyshaittoja*. Samalla se tukee Suomen ilmastotavoitteiden saavuttamista, mikä on henkilöliikenteen päästöjen vähentämisen osalta osoittautunut toistaiseksi haastavaksi.

Alle puolet suomalaisista liikkuu liikuntasuosittelun mukaisia määriä, mikä heikentää terveyttä ja toimintakykyä. Aktiivinen liikkuminen on yhteydessä pienempään riskiin sairastua erityisesti sydän- ja verisuonitauteihin sekä

¹ <https://www.aka.fi/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuoressa/ohjelmat-ja-hankkeet/climate/>

aineenvaihduntasairauksiin. Säännöllisinä matkoina esimerkiksi esimerkiksi työ- ja koulumatkat ovat otollisia arkisen aktiivisen liikkumisen lisäämiseen. Tutkimukset viittaavat siihen, että aktiivisten työmatkojen määrää lisäämällä voisi olla mahdollista parantaa sekä koettua terveyttä että työkykyä. On havaittu myös pyöräillen tehtyjen työmatkojen olevan yhteydessä pienempään sairauspoissaolopäivien ja pitkien sairauspoissaolojaksojen riskiin. Koulumatkansa kävellen tai pyörällä kulkevat sekä vapaa-ajan liikuntaa harrastavat lapset kokevat koulumenestyksensä paremmaksi kuin vähän liikkuvat ikätoverinsa. Aktiivisen liikkumisen edistämiseksi on monia keinoja sekä kansallisella että paikallisella tasolla ja myös työnantajien käytettävissä. Näitä keinoja ovat muun muassa työsuohdepyöräetä, joustavat työajat, aktiivisia kulkutapoja tukevan yhdyskuntarakenteen kehittäminen, kävely- ja pyöräreittien hyvä talvikunnossapito sekä katutilan varaaminen kävelylle ja pyöräilylle.²

Valtioneuvoston selonteon mukaan "Suomessa vaarallisista kemikaaleista ja ilman, veden ja maaperän saastumisesta sekä pilaantumisesta johtuvat kuolemat ja sairaudet ovat melko harvinaisia." (s. 21) Kuitenkin, Suomessa arvioidaan kuolevan vuosittain 1500–2000 ihmistä pitkäaikaisen ilmansaastealtistuksen seurauksena, minkä lisäksi ilmansaasteet aiheuttavat vakavia sairauksia.³ Terveystaittojen kannalta merkittävimpiä ilmansaasteita ovat ihmisten tuottamat pienhiukkaspäästöt, jonka osalta tieliikenne (tienpintojen, renkaiden ja jarrujen kuluminen, katupöly) on puun pienpolton ohella merkittävin päästölähde.⁴ Tieliikenteen sähköistyminen ei poista mainittuja pienhiukkaspäästöjen lähteitä.

Pienhiukkasten aiheuttamat terveysvaikutukset ovat merkityksellisiä myös kansantalouden näkökulmasta. On arvioitu, että esimerkiksi kaupunkiympäristön tieliikenteen hiukkaspäästöjen vähentäminen yhdellä tonnilla tuottaisi yli 100 000 euron taloudellisen hyödyn vältettyjen akuuttien ja kroonisten sairauksien sekä kuolemien myötä. Lisäksi se vähentäisi työpoissaoloja yli 10 000 päivällä.⁵

Aktiivisen liikkumisen kulkutapaosuuksien lisääminen edellyttää aktiivisen liikkumisen edistämistä, mutta myös autoilun houkuttelevuuden vähentämistä. Keinoja tähän ovat mm. katutilan varaaminen kävelylle ja pyöräilylle sekä parkkipaikkojen vähentäminen tai maksullisuus.⁶

² https://ilmastotuupaus.fi/wp-content/uploads/sites/4/2024/11/climatenudge_policybrief2.pdf

³ <https://thl.fi/aiheet/ymparistoterveys/ilmansaasteet>

⁴ <https://www.ymparisto.fi/fi/ympariston-tila/terve-ymparisto/paastot-ilmaan>

⁵ 2035Legitimacy_policybrief_16082023.pdf

⁶ https://ilmastotuupaus.fi/wp-content/uploads/sites/4/2024/11/climatenudge_policybrief2.pdf

Kävely ja pyöräily ovat hyvin tasa-arvoinen liikkumisen muoto, sillä ne ovat kaikkien yhteiskunnan jäsenten ulottuvilla riippumatta sosioekonomisesta taustasta tai iästä. Kävelyn ja pyöräilyn edistäminen edistää siten myös sosiaalista yhdenvertaisuutta. Aktiivisen liikkumisen edistämällä voidaan saavuttaa samanaikaisesti terveyshyötyjä, ilmastohyötyjä, kansantaloudellisia säästöjä sekä voidaan vahvistaa liikenteen sosiaalista kestävyyttä.

Monihyötyinen kaupunkivihreä⁷

Kaupunkien viherympäristöt, sisältäen erilaiset viheralueet, katuistutukset sekä pientaloalueiden ja kerrostalojen piha-alueet, ovat tärkeässä roolissa terveysriskien lieventäjänä ja terveyshyötyjen lähteenä. Rakennetun ympäristön kasvillisuus on kustannustehokas ja monihyötyinen keino tukea sekä ihmisten että ilmaston hyvinvointia. Ilmastomuutoksen hillitsemisessä tarvitaan päästövähennysten lisäksi hiilinielujen kasvattamista ja samalla tulee tukea sopeutumista ilmastomuutoksen seurauksiin. Kasvit ja maaperä sitovat ilmakehän hiiltä, muokkaavat pienilmastoa, turvaavat biodiversiteettiä sekä edistävät hulevesien hallintaa että hillitsevät vesistöihin kulkeutuvaa huuhtoumaa, minkä lisäksi ne tuottavat sosiaalisia hyötyjä viihtyisemmän arkiympäristön ja virkistäytymismahdollisuuksien muodoissa.

Ilmastomuutoksen edetessä helteiden voimakkuus ja kesto tulee lisääntymään. Erityisesti haavoittuvat ryhmät, kuten ikäihmiset ja sairauksien vuoksi heikommassa kunnossa olevat ihmiset, kärsivät lisääntyvän kuumuuden aiheuttamista terveyshaitoista. Tiiviisti rakennetussa kaupungissa lämpösaarekeilmiö nostaa lämpötiloja entisestään, kun rakennukset ja asfaltti- ja kivipinnat varaavat lämpöä. Ilmastomuutoksen kiihtyessä lämpösaarekeilmiö kaupungeissa yleistyy ja voimistuu. Urbaani viherrakenne viilentää kaupunki-ilmaa varjostuksen ja kokonaishaihdunnan lisääntymisen kautta tasaten siten lämpötiloja kaupungeissa (ns. green cooling).

Kansallisella ohjauksella ja lainsäädännöllä on merkittävä rooli kaupunkien viheralueiden ilmastohyötyjen edistämisessä. Siksi on tärkeää, että viherrakenne ja sen merkitys ilmastoratkaisuna huomioidaan nykyistä ponnekkaammin ja kaupunkivihreä tunnistetaan kriittiseksi infrastruktuuriksi,

⁷ https://cocarbon.fi/wp-content/uploads/2024/10/COCARBON_politiikkasuositukset.pdf

kun halutaan rakentaa ilmastokestävää, monimuotoista ja hyvinvoivaa kaupunkia.

Oikeudenmukaiset ilmastotoimet huomioivat haavoittuvat ryhmät⁸

Muuttuvan ilmaston vaikutukset eivät kohdistu tasapuolisesti alueellisesti tai eri väestöryhmille saman alueen sisällä. Kaikki ihmiset eivät ole yhtä haavoittuvaisia esimerkiksi helteille, ilmansaasteille tai rankkasateiden mukanaan tuomille tulville. Esimerkiksi pitkäaikaissairauksista kärsivät, ikääntyneet ja pienet lapset ovat haavoittuvammassa asemassa kuin terve työikäinen väestö. Myös ihmisten erilaiset elinympäristöt vaikuttavat heidän haavoittuvuuteensa ilmastonmuutoksen seurauksille, esimerkiksi tulvariskin tai lämpöaaltojen osalta.

Kestävän kehityksen toimintaohjelman tavoitteen 10 (eriarvoisuuden vähentäminen) hengen mukaisesti ilmastokysymysten käsittelyyn pitää sisältyä kokonaisvaltainen vaikutusten tarkastelu, jossa huomioidaan myös oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus. Tämä koskee ilmastonmuutoksen vaikutusten lisäksi myös päästövähennys- ja sopeutumistoimien vaikutuksia. Erilaisten väestöryhmien haavoittuvuustasojen huomioiminen on olennainen osa oikeudenmukaista ja reilua ilmastopolitiikkaa sekä eriarvoistumisen ehkäisemistä, mikä voi samalla vahvistaa ilmastotoimien hyväksyttävyyttä.

Kunnioitavasti,

Paula Schönach

Ohjelmajohtaja, CLIMATE-tutkimusohjelma, strateginen tutkimus
Erityisasiantuntija, kestävä kehitys, Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu

Paula.schonach@aalto.fi

Puh: 050-505 8727

⁸ https://2035legitimacy.fi/hallinta/wp-content/uploads/2023/09/2035Legitimacy_policybrief_16082023.pdf